

Volharding en vervolging

Thematische Bijbelstudie vanuit het Bijbelboek Handelingen.

Gebruik van het woord volharding in het boek Handelingen

In deze Bijbelstudie willen we eerst de vraag beantwoorden of het woord volharding door de schrijver van Handelingen in dit Bijbelboek gebruikt wordt. Het antwoord daarop is negatief, het woord komt niet voor in Handelingen. Uitgaande van de redenatie dat Lukas de schrijver van Handelingen is (wat vrijwel algemeen wordt aangenomen, van de Kanttekeningen bij de Statenvertaling tot aan de onlangs verschenen Bijbelcommentaren) zouden we de vraag kunnen uitbreiden en op zoek gaan naar het gebruik van dit woord door Lukas. We vinden dan twee plaatsen:

Lukas 8:15 En waar het zaad in de goede aarde valt, dat zijn zij die het Woord horen, het in een oprecht en goed hart vasthouden, en in volharding vruchten voortbrengen.

Lukas 21:19 Door uw volharding zult u uw leven verkrijgen.

Gebruik in het Nieuwe Testament

Het Griekse woord voor volharding is *hupomone*, door de Statenvertalers vrijwel altijd met lijdzaamheid vertaald. Eén keer met volstandigheid (Luk. 8:15), twee keer met verdraagzaamheid (2 Kor. 6:4) en 1 Thess. 1:3). Slechts één keer wordt het met volharding vertaald, nl. in Rom. 2:7. In de HSV wordt dit woord vrijwel altijd met volharding vertaald.

Hoe zit het dan met het bijbehorende werkwoord: “volharden” (*hupomeno*) ? Dit werkwoord komt 16x in het NT voor. Lukas gebruikt het echter alleen in de betekenis van: “blijven”.

Nu doet zich een nieuw verschijnsel voor. De aandachtige bijbellezer zal ontdekken dat in de HSV het werkwoord volharden wel degelijk in het Bijbelboek Handelingen voorkomt, namelijk in:

Handelingen 1:14 Dezen bleven allen eensgezind volharden in het bidden en smeken, met de vrouwen en Maria, de moeder van Jezus, en met Zijn broers -en - Handelingen 2:42 En zij volhardden in de leer van de apostelen en in de gemeenschap, in het breken van het brood en in de gebeden.

Handelingen 6:4 Wij echter zullen volharden in het gebed en in de bediening van het Woord.

Hoe kan dit dan? Wel hier is een ander Grieks grondwoord gebruikt, namelijk *proskartereo*. Wat opvalt is dat dit woord een actieve betekenis heeft, de volharding blijkt doordat men iets doet, nl. bidden en smeken, in de leer blijven, het brood breken, het Woord bedienen.

Natuurlijk kan niet worden volstaan met alleen woordonderzoek. Immers het woord volharding kan dan misschien in Handelingen niet gebruikt worden, maar daarmee kan het volharden wel degelijk omschreven zijn zonder het woord te gebruiken. We komen daar later op terug.

Nadere uitwerking

Voordat we nu verder gaan, gaan we eerst het woord volharding nader ontleden. Een goede hulp daarbij is het boek: Bijbelse woorden en hun geheim, geschreven door Pop. Pop komt in zijn uitleg tot dezelfde conclusie die ik uit eerdere Bijbelstudie had getrokken: Uit de verschillende vertalingen van hetzelfde grondwoord blijkt hoe het accent van het passieve dat in lijdzaamheid op de voorgrond staat, in deze eeuw verplaatst is naar het actieve (volharding, standvastigheid).

Is dit een typerend verschijnsel binnen onze kring? Opvallend is dus dat de HSV in verhouding tot de Statenvertaling precies die stap maakt die Pop hier beschrijft.

Wat is dan nu de achtergrond en eerste betekenis van dat woord volharding?

In de Griekse wereld staat dit woord voor: “dapper standhouden”. Dat heeft sterk te maken met eergevoel en trots. Sommigen hebben deze eigenschap, anderen missen haar. Door te oefenen kun je in volharding groeien. In deze betekenis zit werkelijk niets passiefs. Voor de Griek is dit een uiterst actief woord, omdat de krachten tot het hoogste punt opgevoerd moesten worden om staande te blijven op het moment van grote druk.

Voor de betekenis vanuit het Oude Testament zijn we aangewezen op de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Hebreeuwse Oude Testament. Hier wordt het woord volharding (*hupomone*) veelvuldig gebruikt als vertaling van een Hebreeuws woord, dat de Nederlandse vertaling weergeeft met ‘verwachten of wachten op’. Daar deze verwachting op Israëls God gericht is, krijgt het daarmee een sterke lading. Ps. 27:14 maakt dit duidelijk: 14 Wacht op de HEERE, wees sterk en Hij zal uw hart sterk maken; ja, wacht op de HEERE.

Volharding is hier dus niet een uiting van een menselijke deugd zoals in Griekenland, maar een houding van de gelovige als hij in het nauw komt. Hij keert zich tot zijn God, wiens beloften hij gehoord heeft, en verwacht van Hem uitkomst en hulp. Hij spreekt daarmee uit, dat hij geen mogelijkheden meer ziet om zichzelf uit eigen kracht te verlossen. De enige, die hem nog redden kan, is de HEERE, de God van het verbond. Daarom wacht hij Zijn hulp in. Hierdoor heeft hij echter tegelijk de moed en kracht gekregen om het lijden en de verdrukking te dragen in de vaste verwachting van de uitredding.

Een ander voorbeeld is Jesaja 40:30 en 31. 30 Jongeren zullen moe en afgemat worden, jonge mannen zullen zeker struikelen;31 maar wie de HEERE verwachten, zullen hun kracht vernieuwen, zij zullen hun vleugels uitslaan als arenden, zij zullen snel lopen en niet afgemat worden, zij zullen lopen en niet moe worden.

Er is in dit verwachten dan ook niets aanwezig van slapheid of berusting, want wie de Heere verwacht is vol goede hoop en uitziende naar herstel. Hij erkent wel: ik heb het verloren. Maar hij zegt niet: ik ben verloren. Hierom is dit woord in de Septuaginta met de hoop verwant en heeft het een eschatologisch (op de eindtijd en de nieuwe toekomst gericht) accent.

Als we met deze kennis opnieuw naar het Nieuwe Testament kijken dan valt op dat volharding (*hupomone*) slechts drie keer niet het lijden als achtergrond heeft. (Rom. 2: 6,7; 2 Cor. 12:12 en 1 Thess). In alle overige teksten is er een directe relatie met het lijden van christenen. Meestal is het lijden veroorzaakt door de vijanden der gemeente. Soms echter is ook gedacht aan de opofferingen, die de sterken zich voor de zwakken in de gemeente moeten getroosten; een enkele keer aan de persoonlijke nood, die ontstaat door de lasten, die bij het ambt horen

Hoe gebruikt Lukas het woord "volharding"?

We zagen al dat Lukas dit woord twee keer gebruikt. Van groot belang is de tekst uit de gelijkenis van de zaaier in Lukas 8. Het zaad, dat in de goede grond viel, is het beeld van hen, die het gehoorde woord vasthouden en vrucht dragen in volharding. Tegenover hen staan zij, die voor een tijd geloven, maar afvallig worden als de beproeving komt. In deze tegenstelling wordt ons duidelijk, wat hier volharding is. Het is staande blijven in die momenten, waarin alles schijnt samen te spannen om tot afval te bewegen. In tijden van verdrukking en vervolging of van tegenslagen in de arbeid voor het evangelie wordt de gelovige bedreigd door de verzoeking het op te geven en te zeggen: ik kan niet meer. Juist dan komt het op volharding aan: het vermogen om het uit te houden, om niet te bezwijken.

In dat niet bezwijken zit een passieve én een actieve kant. Het gaat in de eerste plaats om het verduren of dulden van het lijden. Aanvaarden van lijden en vervolging die onrechtmatig over de gelovige wordt uitgestort. Gevangenschap ondergaan, zelfverloochening, niet morren of protesteren, als sterkere broeder de zwakkere ondersteunen, enz. Voorbeelden hiervan zijn ook te vinden in 1 Petr. 2:20, 2 Tim. 2:10, Rom 15:1vv. Aanvaarden van het lijden zal uiteindelijk leiden tot het regeren met Christus! (2 Tim. 2:12).

De actieve kant van volharding is dat daarbij alle geloofskracht, hoop en liefde, die alleen een geschenk van de Heere God zijn, moet worden ingeschakeld. We komen dan opnieuw bij de Bijbelse betekenis van verwachten uit.

We zitten dus bij het woord *hupomone* met een vertaalprobleem. Als je, wat de Statenvertaling doet, het woord vrijwel alleen met "lijdzaamheid" vertaalt wordt het een vrijwel louter passief woord, volharden klinkt daartegen juist weer vrijwel alleen actief.

De schrijver F.J. Pop maakt dit vanuit Hebr. 12 op de volgende manier duidelijk: "Evenzo zal *hupomone* in actief en passief begrepen moeten worden en moet de vertaling "met volharding de wedloop lopen" (HSV) even ontoereikend worden genoemd als die van S.V. "met lijdzaamheid de loopbaan lopen". Dit vers wil de lezers opwekken om de moeiten en inspanning van de wedloop te aanvaarden (passief). Zij moeten daartoe zien op Jezus, die het kruis op zich nam terwille van de vreugde, welke vóór Hem lag. Tegelijk vraagt het lopen van de loopbaan de uiterste krachtsinspanning zodat het actieve element ook aanwezig is.

Gewapend met deze kennis kunnen we verder op zoek naar de relatie tussen volharding en vervolging.

Waar is in het Bijbelboek Handelingen sprake van vervolging?

In het Bijbelboek Handelingen zien we de vervolging van de apostelen ontstaan en zich uitbreiden:

2:23vv; verwijzing naar de vervolging van de Heere Jezus
4:3vv; arrestatie, opsluiting en verhoor van Petrus en Johannes
5:17vv; gevangennamen, verhoor en geseling van de apostelen
6:1vv; gevangennamen, verhoor en steniging van Stefanus (doodstraf)
8:1vv; vervolging van de gemeente door Saulus. Arrestatie in de huizen, gevangennamen
9:1vv; Saulus brijst van dreiging en moord tegen de gelovigen
9:23vv; poging Paulus te doden, vlucht uit Damaskus.
12:1; onthoofding van Jakobus, gevangennamen van Petrus
13:45vv: lastering van Paulus, verdrijving uit de stad Antiochië
14:19 steniging van Paulus te Lystre, vertrek naar Derbe
16:19vv: Paulus en Silas gearresteerd, ontkleed, geslagen en gevangen gezet.
16:5: Jason wordt gearresteerd.
18:12vv: Paulus wordt voor de rechter gesleept, mishandeling van Sosthenes
19:29 Gajus en Aristarchus door de menigte voor het bestuur van de stad Efeze gesleept
20:3 poging aanslag op Paulus
21:27vv Paulus in de tempel gegrepen en voor de Romeinse overheid gesleept.
22:24vv: Paulus geselsd en verhoord
23:12vv poging moord op Paulus, hij wordt overgebracht naar gevangenis in Caesarea.
24:1vv Paulus verhoord door Felix, gevangen gehouden.
25:2vv Nieuw plan om Paulus te doden, verhoor door Festus en Agrippa
27:1vv Als gevangene naar Rome
28vv: Paulus in Rome bewaakt door een soldaat.

Is er daarbij sprake van (een verwijzing naar) volharding?

De verwijzing naar het lijden van Jezus Christus is zeer belangrijk. Hij is degene die ons in de volharding is voorgegaan. De schrijver van de Hebrëënbrieff zegt het zo: Welnu dan, laten ook wij, nu wij door zo'n menigte van getuigen omringd worden, afleggen alle last en de zonde, die ons zo gemakkelijk verstrikt. En laten wij met volharding de wedloop lopen die voor ons ligt, terwijl wij het oog gericht houden op Jezus, de Leidsman en Voleinder van het geloof. Hij heeft om de vreugde die Hem in het vooruitzicht was gesteld, het kruis verdragen en de schande veracht en zit nu aan de rechter hand van de troon van God.

Alle denken over lijden en volharding begint met het zien op Jezus Christus. Wij mogen volharden omdat Hij volhardt heeft. Hij heeft het lijden verdragen en Zijn hoop op God gesteld.

Bij de eerste aanhouding van Petrus en Johannes vallen twee zaken op:

- vervuld worden met de Heilige Geest
- het woord vrijmoedigheid.

Kennelijk zijn beide ook verbonden met verdrukking. Dat leert ons dat wij ook in de volharding, in het actieve deel daarvan, afhankelijk zijn van Gods Geest. Hij is ook de Geest die ons leert te volharden. Die vervulling leidt tot vrijmoedigheid, waarbij uit de vrijmoedigheid blijkt dat de volharding volop functioneert. Immers door het vertrouwen op de Heere is de vrijmoedigheid mogelijk. Let daarbij ook op Hand. 4:29 waar bedreiging en vrijmoedigheid aan elkaar gekoppeld worden. Vrijmoedigheid is het antwoord van de door de Geest geleide mens op de vervolging die plaatsvindt.

Eenzelfde beeld zien we bij Stefanus. Vervuld door de Geest is zijn antwoord op de dreiging van de naderende executie het omhoogheffen van zijn ogen. Is er een mooiere manier om de kracht van de hoop uit te drukken? Om te laten zien (in de letterlijke zin) wat verwachten is?

Voordat de apostelen in Hand. 5 uit de gevangenis worden vrijgelaten, worden ze eerst gezeseld. In 5:41 staat dat zij zich verblijden waardig geacht te worden omwille van de naam Jezus smaadheid te lijden. Dat is ook een element van volharding. Wonderlijk, zich verblijden over het lijden! Dat is volharding in de praktijk gebracht. Het element wat daarbij komt is het: niet ophouden met te verkondigen. In het Grieks staat er een woord waar ons woord pauze vandaan komt. Ze nemen geen pauze in het verkondigen!

Bij Saulus (Hand.9) zien we de vervolging zich uitbreiden. Eerst is zij gericht op de leiders, nu op allen die in Christus geloven. Ook het antwoord van Paulus op de direct na zijn bekering volgende bedreigingen en vervolging is: "vrijmoedigheid".

In Handelingen 12 zien we dat volharding in vervolging de menselijke wijsheid niet uitsluit. Petrus reist nadat hij door een engel is bevrijd uit de gevangenis naar een andere, onbekende, plaats. (12:17) Herodus kan hem niet meer vinden. Evenzo sluit de volharding het gebruik van het menselijk recht niet uit. Paulus doet herhaaldelijk een beroep op zijn Romeins burgerrecht, God gebruikt dat juist om hem zo uiteindelijk voor de keizer te brengen. Door volharding komt het Woord aan het Romeinse hof!

In Handelingen 16:25 leidt de vervolging van Paulus en Silas tot het zingen van lofliederen en tot gebed. Beiden zijn eveneens met volharding verbonden. Voor volharden is gebed nodig! En juist in het proces van het volharden kan de gelovige door het zingen van de lofliederen boven zichzelf uit worden getild.

In al deze gevallen zien we de praktijk van volharding zonder dat dit woord gebruikt wordt. Samen met elkaar vormen ze het kleurenpalet waaraan de volharding te herkennen is. Bij Lukas zijn volharding en vervolging onlosmakelijk met elkaar verbonden!

Vragen

1. Er ligt een duidelijk verband tussen verwachten en volharden, dat troffen we aan in Psalm 27. Ook in Psalm 130 wordt dit woord gebruikt. Hoe is daar het verband tussen volharden, vervolging en hoop zichtbaar?
2. Lees Romeinen 12:12 en Handelingen 16:25. Wat valt u op? Herkent u zelf iets van dat zingen en verblijden juist als u zich bedreigd voelt?
3. Zoek alle woorden die in deze Bijbelstudie met volharding verbonden worden eens op en zet ze op een rijtje. Herkent u daar iets van?
4. Volharding heeft dus een passieve en een actieve kant. Het woord lijdzaamheid is meer passief. Zou u ander woord voor de keuze van de vertalers weten?
5. Volharding heeft niet alleen met vervolging te maken maar ook met zorgen en met de verleidingen van rijkdom en aanzien. Dat leren we uit de gelijkenis van de zaaier uit Lukas 8. Wat wil het zeggen dat in 8:15 volharding met oprechtheid en een goed hart verbonden worden?